

Презентация към глава 12

ГЛОБАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА ЗДРАВЕТО НА ДЕЦАТА

1. Значимост на здравето на децата за глобалното здраве

Изучаването на глобалните проблеми на здравето на децата заслужава особено внимание.

Първо, по данни на СЗО, независимо от тенденцията за намаляване на умиранията сред децата, през 2017 г. 5.4 милиона са умрели до 5-годишна възраст и почти половината от тях – в суб-Сахарска Африка.

Второ, повече от половината от тези умирания са предотвратими чрез прилагане на несложни и сравнително евтини интервенции.

Трето, децата са най-ранимият контингент. Това поставя важни етични въпроси за отговорността на възрастните за осигуряване на здравето и преживяемостта на децата. Мерките за осигуряване раждането на по-здрави деца, правилното им хранене, своевременното имунизизиране, израстването в безопасни и хигиенични условия зависят от възрастните, които се грижат за тях.

Здравето на децата е тясно свързано с бедността. Ако те имат достъп до безопасна вода и добри санитарни условия, много от тях няма да умират от диарийни заболявания. Ако семействата са по-образовани, особено майките, те ще осигуряват по-добри грижи за децата. Ако семействата са с по-висок доход, децата ще имат по-добър достъп до здравни грижи, образование и други социални услуги, които са крайно необходими и полезни за тяхното здраве.

2. Основни понятия при изучаване на здравето на децата

**(виж лекция 3 и учебника по
Социална медицина)**

**ТЕНДЕНЦИИ НА ДЕТСКАТА
СМЪРТНОСТ И СМЪРТНОСТТА
ДО 5-ГОДИШНА ВЪЗРАСТ В
СВЕТА**

Глобални тенденции на здравето на децата до 5-год. възраст

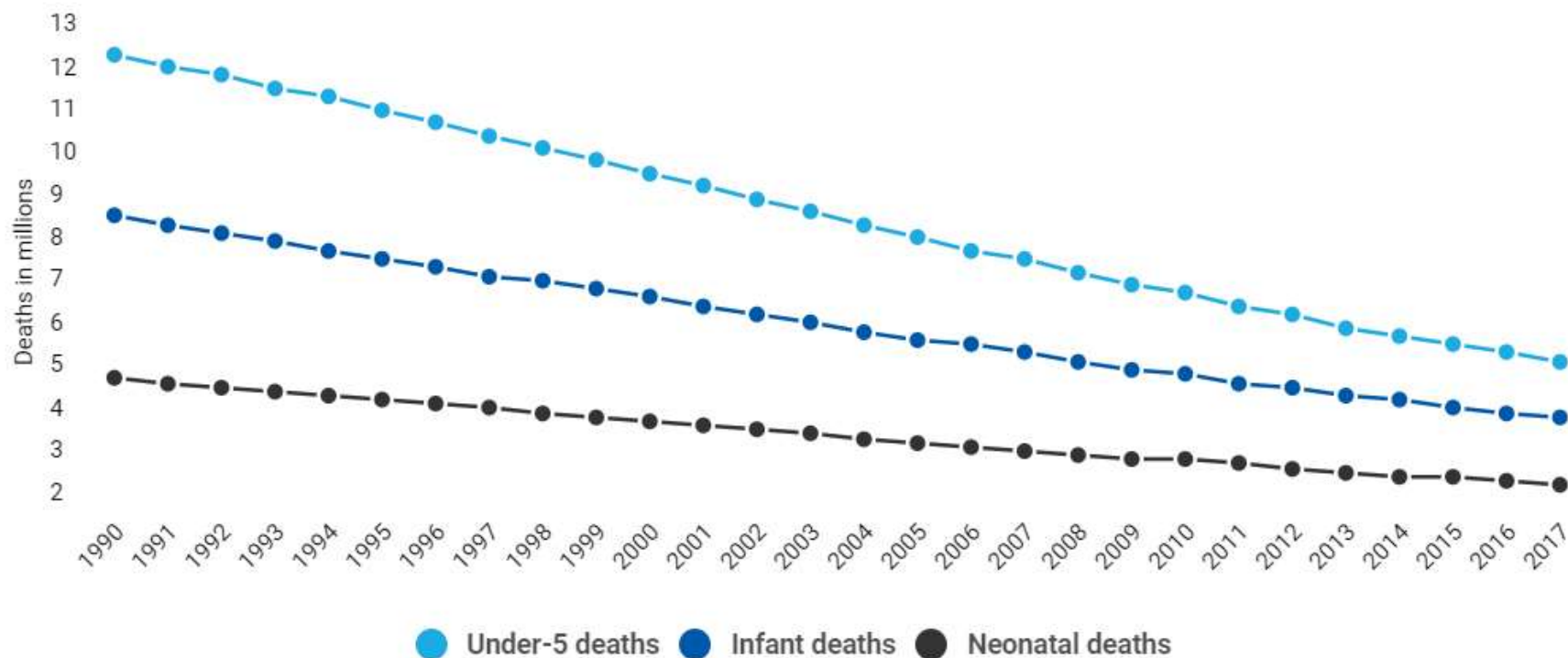
Един от най-големите успехи в подобряване на глобалното здраве през последните десетилетия е драматичното намаляване на детската смъртност и смъртността до 5-годишна възраст.

Броят на умиралията до 5-год. възраст през 2017 г. е бил 5.4 млн. Около 75% от тях са до края на 1-та година след раждането (4.1 млн) и 50% - до края на 1-я месец (неонаталната смъртност) – 2,7 МЛН.

Смъртността под 5 г. е намаляла с над 50% в сравнение с 1990 г.

**Глобални тенденции на смъртността до 5 г.,
детската и неонаталната смъртност през периода 1990-2017 г.**

Global under-five, infant and neonatal number of deaths, 1990-2017

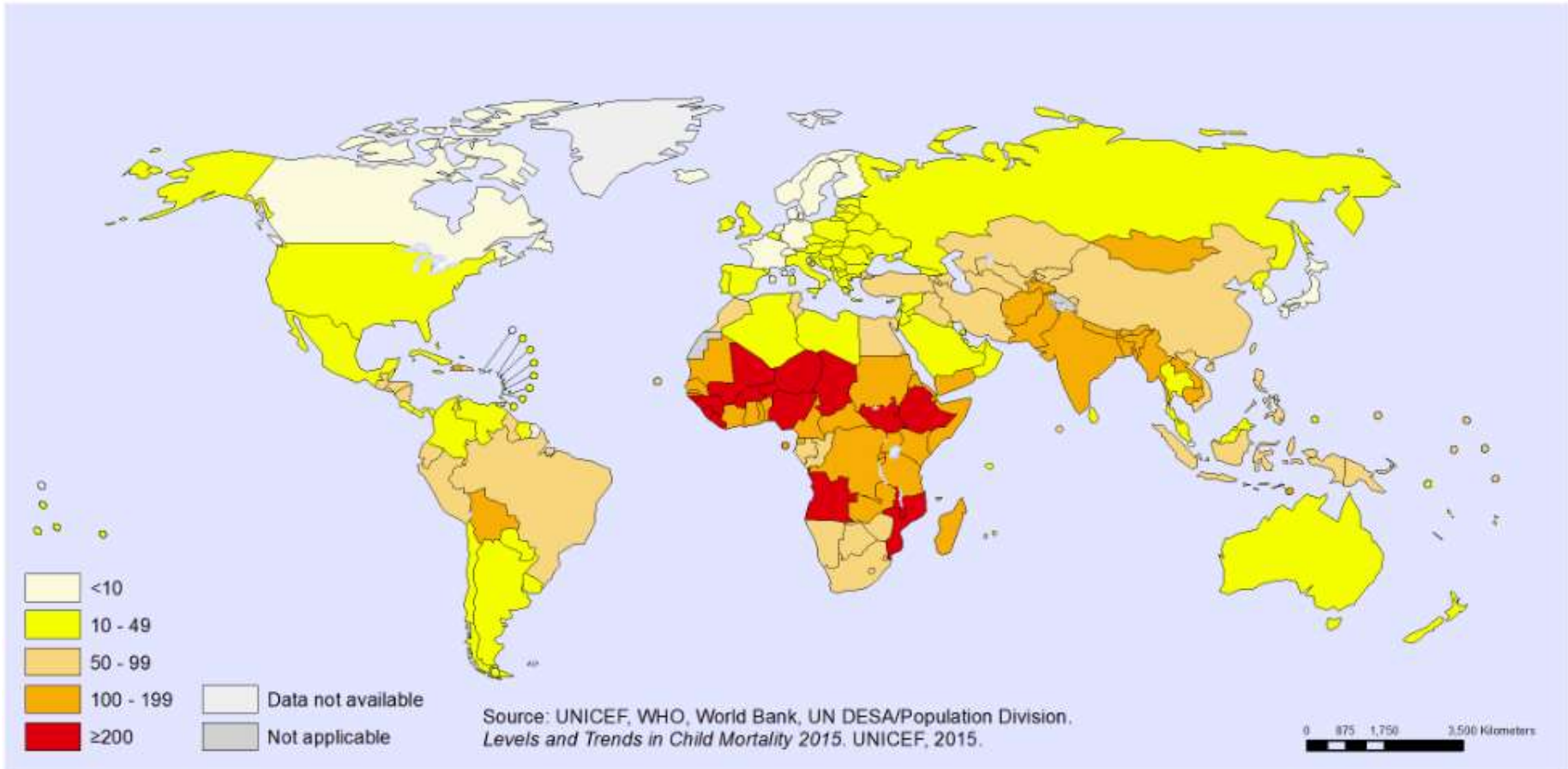
Рискът за умирање на дете под 5-годишна възраст е най-висок в Африканския регион на СЗО (74 на 1000 живородени), около 8 пъти по-висок от този в Европейския регион на СЗО (9 на 1000 живородени). В Африканския регион се намират 5 от 6-те страни в най-висока смъртност до 5 год., в които тя е над 100 умирања на 1000 живородени.

Неравенствата в смъртността до 5-годишна възраст между страните с висок и с нисък доход са твърде големи. През 2017 г. в страните с нисък доход тя е около 70 умирация на 1000 живородени – 14 пъти по-висока от коефициента за смъртност под 5 г. в страните с висок доход (5 умирация на 1000 живородени).

Намаляването на тези неравенства и спасяването на живота на повече деца чрез редуциране на предотвратимите причини са най-важните приоритети за подобряване на глобалното здраве на децата.

Смъртност до 5-годишна възраст на 1000 живородени, 1990 г.

Under-five mortality rate (probability of dying by age 5 per 1000 live births), 1990

The boundaries and names shown and the designations used on this map do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of the World Health Organization concerning the legal status of any country, territory, city or area or of its authorities, or concerning the delimitation of its frontiers or boundaries. Dotted and dashed lines on maps represent approximate border lines for which there may not yet be full agreement.

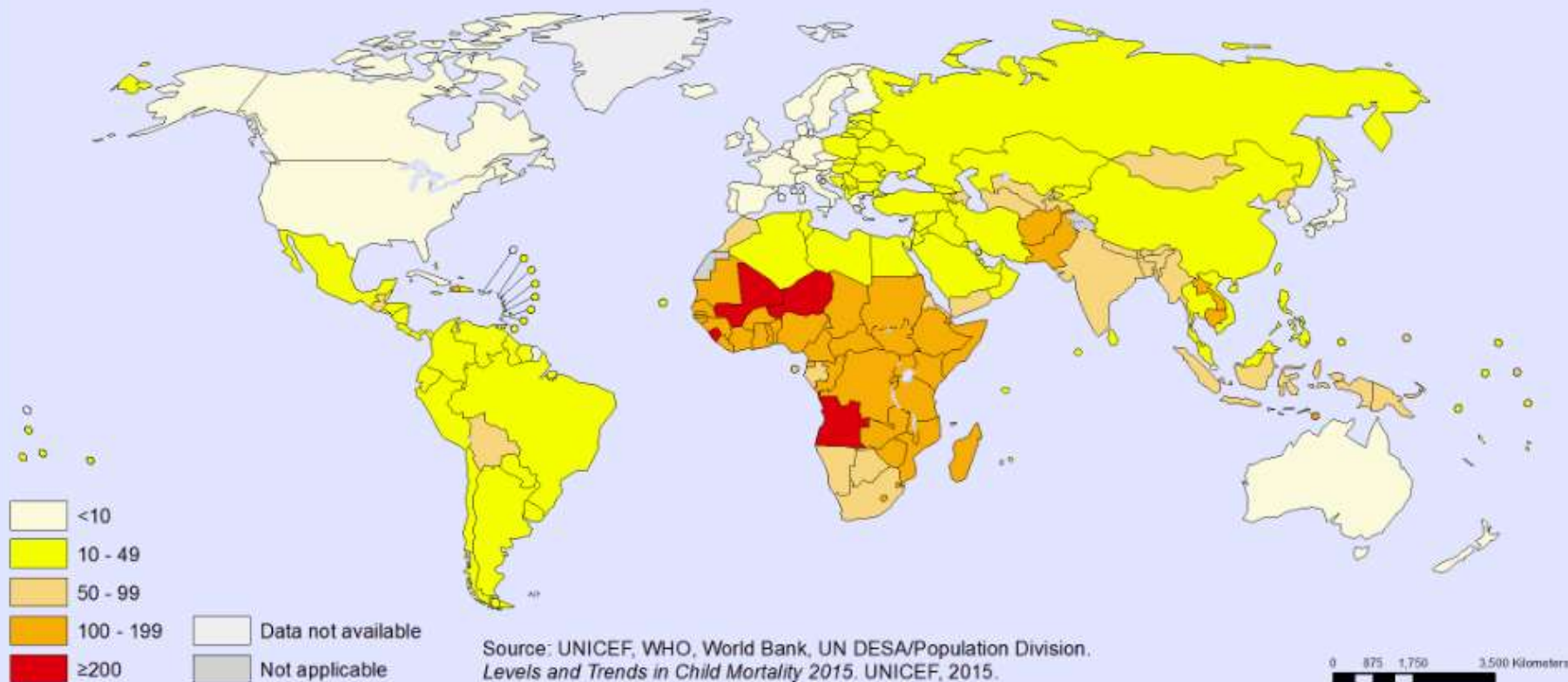
Data Source: World Health Organization
Map Production: Health Statistics and
Information Systems (HSI)
World Health Organization

© WHO 2015. All rights reserved.

Смъртност до 5-годишна възраст на 1000 живородени, 2000 г.

Under-five mortality rate (probability of dying by age 5 per 1000 live births), 2000

The boundaries and names shown and the designations used on this map do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of the World Health Organization concerning the legal status of any country, territory, city or area or of its authorities, or concerning the delimitation of its frontiers or boundaries. Dotted and dashed lines on maps represent approximate border lines for which there may not yet be full agreement.

Data Source: World Health Organization
Map Production: Health Statistics and Information Systems (HSI)
World Health Organization

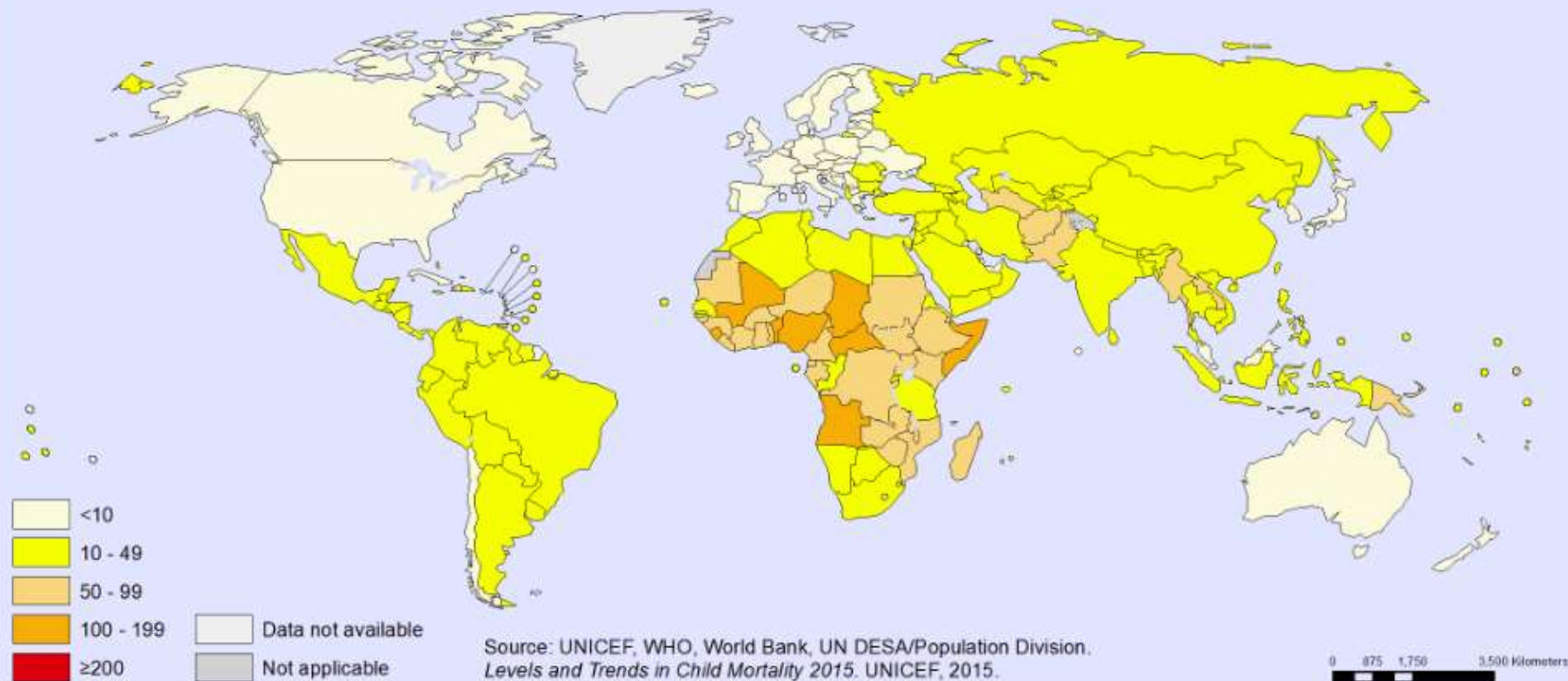

© WHO 2015. All rights reserved.

Смъртност до 5-годишна възраст на 1000 живородени, 2015 г.

Under-five mortality rate (probability of dying by age 5 per 1000 live births), 2015

The boundaries and names shown and the designations used on this map do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of the World Health Organization concerning the legal status of any country, territory, city or area or of its authorities, or concerning the delimitation of its frontiers or boundaries. Dotted and dashed lines on maps represent approximate border lines for which there may not yet be full agreement.

Data Source: World Health Organization
Map Production: Health Statistics and Information Systems (HSI)
World Health Organization

© WHO 2015. All rights reserved.

Сред причините за смъртност до 5-годишна възраст водеща е пневмонията, следвана от усложненията при преждевременните раждания, диарийни заболявания, асфиксия при раждането и малария.

**Водещи причини за смъртност под 5-год.
възраст (в % сред всички умиравания до 5 г.)**

Водещи причини	%
Пневмония	18
Усложнения при преждевременни раждания	14
Диарийни заболявания	11
Родова асфиксия	9
Малария	7
Други причини	41
Общо	100.0

Рискът за умирање е нај-висок през неонаталниот период, (първите 28 дни след раждането) - над 40% от умирањата под 5-годишна възраст.

От тях 25-50% са през първите 24 часа и 75% - през първата седмица.

Има съществени различия в структурата на причините за умирания в неонаталния и постнеонаталния период.

Преждевременното раждане, усложненията по време на раждането и инфекциите причиняват по-голямата част от неонаталните умирания.

В постнеонаталния период пневмонията е най-голямата единична причина за умирания, следвана от диарийните заболявания и маларията.

Недохранването е един от основните фактори за влошено здраве на децата. Около 20 милиона деца в света страдат от тежко остро недохранване, което ги прави силно раними по отношение на редица сериозни заболявания и ранна смърт. В глобален мащаб се преценява, че над 70 милиона деца под 5-годишна възраст изостават в развитието си и около 100 милиона са с тегло под нормата за съответната възраст.

Хроничното недохранване води до задържане на растежа, забавено съзряване, нарушаване на способността за учене и по-ниска продуктивност.

В областите с несигурно снабдяване с храна кърменето има изключително важно значение, предоставяйки енергия, протеин и микроелементи на децата. Ранното отбиване на кърмачетата повишава недохранването, заболяемостта и смъртността, ако семействата не могат да си позволят необходимата храна за техните деца.

Много от водещите причини за смъртността до 5-годишна възраст са предотвратими чрез структурни и преразпределителни политически подходи, осигуряване на достъп до квалифицирани грижи и прилагане на несложни и нескъпоструващи интервенции.

Според общоприетия модел на общественно здраве 75% от неонаталните и 60% от умираанията до 5-годишна възраст могат да бъдат предотвратени чрез прилагане на 20 доказали своята ефективност интервенции: предоставяне на обучен персонал при раждането, имунизация и антибиотично лечение на бременните и новородените, хигиенни мерки при раждането, естествено кърмене през първите 6 месеца и др.

Интервенциите за подобряване на преживяемостта на децата включват предоставяне на годна за пиене вода, подобряване на хигиенните условия и удобствата за приготвяне на храна, рехидратираща терапия при диарийни заболявания, готови за ползване храни и др.

Профилактика с имунизации. За някои смъртоносни заболявания в детството (морбили, полиомиелит, дифтерия, тетанус, коклюш, пневмония, причинена от *Haemophilus influenzae* type B и *Streptococcus pneumoniae* и диария, дължаща се на ротавируси) има налични ваксини, които могат да защитят децата. Подобряването на обхвата с имунизации има решаваща роля за намаляване на заболяемостта и смъртността от тези заболявания.

10 факта на СЗО за здравето на децата

Факт 1. Рискът за умирање при децата е най-висок през първия месец от живота. През първия месец от живота безопасното раждане и ефективните неонатални грижи имат съществено значение. Преждевременното раждане, родовата асфиксия и инфекциите причиняват по-голямата част от умирањията при новородените. След достигане на 1-годишна и 5-годишна възраст, основните причини за загуба на живот са пневмония, диария и малария. Недохранването допринася за над една трета от всички умирањия при децата.

Факт 2. През 2017 г. 2.7 милиона деца са умрели в рамките на първия месец след раждането. Здравните рискове при новородените могат да се намалят чрез квалифицирани грижи по време на бременността, безопасно раждане при наличие на обучен персонал, добри неонатални грижи, повишено внимание към дишането и затоплянето на детето, хигиена на пъпната връв, грижи за кожата и ранно започване на кърмене на новороденото.

Факт 3. Пневмонията е най-широко разпространената причина за умирање при децата под 5-годишна възраст. Пневмонията остава водещият инфекциозен убиец на деца под 5-годишна възраст, отнемайки живота на почти 1 милион деца през 2015 г., т.е. по едно дете на всеки 35 секунди, и повече от малария, туберкулоза, морбили, и СПИН, взети заедно. Приблизително половината от тези умирања са свързани със замърсяване на въздуха – факт, който световните лидери отчитат в Парижкото споразумение за изменението на климата и който СЗО поставя на 1-во място сред 10-те заплахи за глобалното здраве през 2019 г.

Факт 4. Диарийните заболявания са водеща причина за заболявания и умирация при децата в развиващите се страни. Изключителното кърмене помага за предотвратяване на диарията сред малките деца. Лечението на болните деца с рехидратиращи соли през устата и добавки на цинк е безопасно, ценово-ефективно и спасява живота на децата. По този начин е спасен животът на над 50 милиона деца през последните 25 години.

Факт 5. Всяка минута едно дете умира от малария. Маларията е една от водещите причини за умирање сред децата под 5 г. Мрежите против насекоми предотвратяват предаването и увеличават преживяемостта на децата. Ранното лечение с антималярийни препарати спасява живот на децата.

Факт 6. Над 90% от децата с ХИВ се заразяват чрез предаване на вируса от майката към детето. Това е предотвратимо чрез използване на антиретровирусни препарати и чрез по-безопасни практики на раждане и хранене. По данни за 2017 г. 1.8 милиона деца под 15-годишна възраст живеят с ХИВ. Ако не се прилага лечение, повече от половината заразени с ХИВ деца умират преди втория си рожден ден. Антиретровирусната терапия при заразените с ХИВ деца значително подобрява преживяемостта и качеството на живота им.

Факт 7. Около 20 мил. деца страдат от тежко недохранване, което ги прави по-раними към сериозни заболявания и ранна смърт. Повечето деца биха могли успешно да бъдат лекувани в дома с готови за използване лечебни храни (ready-to-use therapeutic foods (RUTF)). В глобален мащаб около 170 мил. деца под 5-год. възраст изостават в развитието си и около 100 мил. са с тегло под нормата за съответната възраст.

Факт 8. Около 80% от умиранията под 5-годишна възраст са само в 25 страни, а около половината от тях – само в пет страни. Умиранията под 5-годишна възраст нарастващо се концентрират в Африка и Югоизточна Азия. Коефициентите за преживяемост при децата се различават съществено в различните части на света. В отделните страни, детската смъртност е по-висока в селските райони и сред по-бедните и по-ниско образовани семейства.

Факт 9. Около две трети от умиранията при децата са предотвратими чрез достъп до практични, евтини интервенции и ефективна първична здравна помощ до 5-годишна възраст. Здравето на децата се подобрява, но остават сериозни предизвикателства за постигане на глобалните цели за намаляване на умиранията. Наличието на силни здравни системи има ключова роля за подобряването на достъпа до здравна помощ и профилактика.

Факт 10. По-голямото инвестиране в здравето на децата има ключова роля.

Обществените и частните партньори трябва да обединят усилията си за реализацията на тази амбициозна, но постижима цел.

Глобалната стратегия за здравето на жените и децата и няколко други широкомащабни билатерални донорски гаранции през последните години представляват важни стъпки в правилното направление.